

J. VRBANIJA: PLAKETA (darilo »Danice« — »Zarji«).

BLAGOSLOVLJENI.

Božična slika. — Spisal Ksaver Meško.

Da so nam rekli v šoli: Ves svet bo blagoslovljen nocej. Od neba do zemlje bo polno blagoslova in radosti... Pa jih ni!»

Pekoče, od boli drhteče razočaranje in tih srd sta kričala iz besed, ki so padale polagoma, ostro in težko, kakor bi se hotel ob njih zadušiti, iz mladih ust trinajstletnega. Tako polne so bile bridkosti, kakor bi jih govoril težko izkušen mož, kateremu je zamorilo življenje vse solčno veselje in vse svetlo upanje, in mu vpije iz zastrupljenih globočin srca ob vsaki besedi trpljenje in obup.

Vsi v sobi so začutili bridko razočaranje in moreči srd, ki ju ni moglo več nositi in krotiti mlado srce in ju je moralo proti volji vreči v tesni, težeči molk sobe. Vsi so začutili in vsi so se prestrašili. Dekletce, sedeče ob mizi naproti fantu, bratu, se je zdrznilo po vsem slabotnem, nežnem telescu. Zvilo se je, kakor bi jo bil nadoma kdo udaril z bičem po ozkih plečih, ali bi ji bil porinil kdo nož v srce. Drobni prsti so se drhté zagreblji med liste stare knjige pravljic, v kateri je tiho listala in iskala na ta svečani večer, na sveti večer, v davno znanih, že stokrat pregledanih podobah novih zanimivosti, nove poezije. A našla je je le malo; ker misli niso bile doma, ne v ozki, hladni sobi. Vasovale so ob le-

potah, ki jih je videla pred uro in jih je prinesla s seboj v tihi, borni dom. A sredi lepih sanj je zaječala trpeča duša bratova. Belo lice ji je postalo ob tem še bledejše, da se je zdelo v slabotni svetlobi svetilnice, stoječe sredi mize, povsem brezkrvno, belo kakor najfinejše platno. Le modre žile ob sencih so se oodile za nekaj hipov jasneje iz snežne beline, kakor bi močno in jadrno zaplal po njih val vroče krvi. Velike, čudovito črne oči, ki so sevale kakor dva plamteča bisera iz slonokoščene okvira in so dajale bledemu in ozkemu, a izredno fino oblikovanemu obrazu prelep sijaj, poln življenja in nenavadne krasote, so zažarele s plašnim pogledom mimo svetilnice tja na brata. A že v prihodnjem hipu so blisknile gor in dol po sobi, po očetu, po materi. Še globlje se je sključilo drobno telo nad mizo. Glej, še oče se je ustavil sredi svojega navadnega, nepretrganega hoda gor in dol po sobi. Za hip je prenehal s pokašljevanjem, in tišina v sobi je postala še neznosnejša, še bolj moreča. Mrtvaškotiho je bilo za hip v sobi — ure ni bilo na steni, vsem so nadomeščali njeno tiktakanje enakomerni koraki očetovi in neprestano njegovo pokašljevanje: Khé-khé, khé-khé. A zdaj je utihnil in onemel; niti ne sope, težko in polglasno, kakor sicer vedno. Glej, z vsem zgornjim telesom se je nagnil,

sunkoma se vršel naprej sem proti mizi, kakor bi hotel v besni jezi planiti proti Petru. S čudno blestečimi očmi strmi v brata. Ali bo planil nanj — zdaj, glej, zdaj — ali ga bo udaril s težko pestjo? Mati pa je dvignila slabotne suhe roke, kakor bi hotela obraniti svoje in sebe samo težke nesreče. Čuj, kakor iz daljave je kriknil sem od štedilnika plašni in obupni njen vzklik:

»Kaj govoriš, otrok!«

A Peter je sedel pri mizi spet trd in lesen kakor poprej. Kakor se vsa ta groza, ki se je hipoma kakor neustavljiv veletok razlila po sobi, ne bi tikala nič njega, je naslonil glavo spet v roke — sama je padla glava na roke, kakor pretrudna in pretežka od žalostnih misli. Tako polna je bila lastna duša boli in bridkosti, da ni čutil one, ki jo je povzročila v treh srcih težka njegova beseda.

Ni prav slišal tudi glasu in globokega vzdihla očetovega: »Saj je povedal resnico!« Bridko, jecajoče priznanje je bil ta vzdih in vendar obenem blagoslovljeno odrešenje. Odrešenje zanj samega po hipnem napadu vroče jeze, odrešenje za hčerko in ženo. Milka se je oddahnila ob njem, ker je srce trepetalo v smrtnem strahu za brata; zakaj dobro je poznala naglo, silno jezo očetovo. Mati pa je zadržetela, kakor bi jo zazeblu v srce; kakor od kapi zadeta je povescila roke. Vedela je: zelo veliko mora biti trpljenje moževu ta večer, da je tako vdano in mrtvo kvitiral puntarske besede sinove in jim je še sam pritrnil. Khé-khé, khé-khé je spet pokašljal votlo in bolešno, stopajoč s povešeno glavo po dolgi sobi gor in dol, od stene v ozadju, kjer sta stali dve postelji, ob vsakem zidu ena, da je bila na sredi prosta pot, mimo mize do durí, za katerimi je premrzoval velik, mračen štedilnik, in po isti poti nazaj. Tap-tap, tap-tap so se glasili poltihi, skoro drsajoči koraki kakor tiktakanje utrujene ure. Tap-tap, tap-tap...

Peter je strmел spet v knjigo predse, z vročimi, sevajočimi očmi. A misli niso bile ob knjigi. Hrepenenje duše ni iskalo lepote v mrtvih tiskanih besedah knjige, ne v živobarvnih, že precej umazanih slikah. Vun iz dolge, ozke predmestne sobe so hitele misli; plavale so na mogočnih perutih nemirne, iskajoče in koprneče duše vun iz lačnega siromaštva in blede bede tja v pisani, razdraženi in srce in dušo dražeči vrvež mestnih ulic; tja v glasno življenje na trgu tja pred velika, svetla izložbena okna, tja v lepe, tople izbe, razsvetljene od sveč božičnih drevesc, so romale z velikim, vročim koprnenjem.

V mraku je bil s sestro Milko tam, v mestu, v življenju, v lepoti in v veselju.

Zašla sta tudi na trg. Še je bilo tam božičnih drevesc na kupe. Tiho so padale nanje mehke snežinke, kakor bi jim pošiljali angeli iz nebes mala bela pisemca, popisana s tisočerimi lepimi besedami, toplimi pozdravi in iskrenimi naročili. Navzlic metežu je bilo polno ljudi na trgu: srečnih, ki so kupovali, trpečih, posebno otrok, ki so smeli samo gledati, samo natihem hrepeneti. Na prodajalnih mizah pod širokimi prtenimi strehami so vabili piškoti, vse vrste sladkarij. Tik poleg jabolka in orehi. Gospe in gospodje, vodeči za roke otroke, so postajali ob stojnicah, ogledovali, kupovali... »Mama, še to! Ata, to tudi!« — Vsaka taka prošnja je zarezala Petru v srce. Krepkeje je prijel hladno, od snežink vlažno roko Milkino. Čutil je, da se trese ta drobna roka, in prsti se krčijo kakor od boli in žalosti.

Pogledal ji je postrani v lice. Glej, kostanjevi kodri nad čelom so polni snežink. Glej, ali ni kronana s fino, polprozorno belo krono, s tako, kakršne vidi včasih v oknih slaščičarn, fine in vse prozorne kakor tančica? Bledo lice pod krono je nekoliko zardelo, od mraza morda, morda od velikega hrepenenja, od radosti morda, ali, kar je še verjetneje, od težke srčne boli. Velike oči so žarele in so se pogrezale z vidnim hrepenenjem v vablivo lepoto in v omamne sladkosti pred njima. Male, mehke ustnice so bile nalahko odprte, kakor bi prosile:

»Tudi meni nekaj! Vsaj malenkost! Prosim, prosim!«

Tedaj mu je zaplalo vroče v srcu.

»Ne zame, a za Milko! Ničesar ne bo imela ta večer!«

Vsega je pretresla hipna misel: »Ko bi vzel v roko, kakor da hočem ogledati. A bi skrnil v žep in bi odšel. Toliko ljudstva je, toliko dela, ne bi opazili.«

V tistem hipu se je mehka sestrina roka tesneje oklenila njegove.

»Pojdiva, Peter! Mene zebe.«

Kaj si sanjal, o Peter? Čuden sen je bil, grd sen! Kaj, ko bi se zbudil prepozno, kadar bi bil greh že storjen, sramotni pečat že vžgan duši in čelu. Hude so bile te sanje, Peter!

Z dolgim pogledom, napol izgubljenim, kakor bi se še ne bil prav zdramil, napol božajočim in srečnohvaležnim je pogledal Peter sestro, ki je vsa drhtela od mraza in vznemirjenja. In si je v srcu rekel:

»Angel varih si mi bila, Milka. Tega ti ne pozabim!«

Toplo ji je odgovoril na njeno prošnjo:

»Da, pojdiva, Milka.«

S krepko voljo ji je delal pot med množico. Tudi njemu samemu se je mudilo. — »Samo odtod!« — si je govoril kakor v mrzlici — »samo daleč odtod! Ko bi bil storil! Kaj bi rekli oče? Ali me ne bi še to noč zapodili od doma? In nikoli mi ne bi odpustili, ker nikoli ne bi mogli pozabiti te sramote. Kakor ne odpuste sestri, Malki...«

Nenadoma, kakor z močnim sunkom je prišel spomin, tako krepak in tako neskončno bridek, da je Peter postal. Ali je hotel zbrati spomine, jasneje si jih opredeliti? Ali se je ob njih zbal doma in očeta? Ali ga je zmagala bridkost in slabost, da se je hipoma ustavil?

Milka, ki so ji nedolžne oči begale na vse strani ulice, samo da ji nič ne uide od te božične lepote, je mislila, da ga je očaralo veliko izložbeno okno, polno daril za otroke. Zato je glasno, radostno rekla: »Poglej, Peter, kako lepo!«

Tedaj jo je prijel trdo za roko in ji zapovedal osorno:

»Pojdiva!«

Natihem si je rekel: »To ni za naju! Prišla bi spet izkušnja!«

Vsredo med misli o Malki in njeni usodi si je govoril tako, morda z nezavednim namenom, da prežene te misli.

A že čez malo časa je stopal spet počasneje, kakor bi se težke misli srca navešale na noge in jim ne bi pustile stopati čilo in krepko. Kaj da mora nocoj vedno misliti nanjo, na sestro Malko? Ali ker je nameraval tudi on omadeževati ime očetovo s sramoto? Ali zato? Ali zakaj jo gleda v duhu vedno pred seboj?

»Poglej, Peter, poglej!«

Zdrznil se je sredi misli, nehote je pogledal v okno. Slaščičarna! Polno okno najvabljivejših krasot in dobrot. Težka, srdita upornost mu je v hipu preplavila misli, da so se vse potopile v njej; po vseh žilah se mu je razlila kakor strup, dol do srca mu je zapluskala z močnimi, kalnimi valovi.

»Razdrobil bi okno! Razmetal bi vse po cesti! Zakaj smejo drugi imeti, midva ničesar? Ko bi vsaj Milka...«

Pogledal je naglo nanjo: Krona se je blestela na svilnatih laseh, velike oči so gorele iz lica kakor vroča zublja iznad belega snega.

»Pusti, Milka! Pojdiva!«

Hitel je, da je sestro, držeč jo skrbno in trdno za roko, skoro vlekkel za seboj. Snežinke so padale s tihega božičnega neba kakor nebeški blagoslov in so rosile in škropile otroški roki, tesno sklenjeni v veliki, trpeči ljubezni.

Že sta bila iz mestne krasote. Že je legalo na srce Petrovo kakor odrešenje, da se je srečno rešil iz sveta izkušnjav in nevarnosti, na srce Milkino kakor tiha žalost po topli, mameči lepoti, ki je ostala za njima. Zakaj doma, to ve, jo čaka hladna soba, slabotna luč, migljajoča zvezdica v primeri z žarnim solncem tu v mestu, čašica kave in kos kruha za večerjo, kakor je v navadi skoro že od onega časa, kar oče nima več službe v pisarni. In božično drevesce? Ah, že ju je pripravila mama na žalost, da ga letos ne bo. Le v sanjah bo še sveti večer, v mislih in v lepem spominu. Okoli njiju pa bo le siromaštvo, bolezen očetova in trpljenje mamino, hladen večer, dolg večer kakor vsi drugi zimski večeri.

A glej, kako čudo se je dogodilo tedaj na onem samotnem voglu pod tiho, mirno gorečo svetilko, ki je le za silo razsvetljevala najbližjo okolico? Kaj je izpustil tedaj Peter nenadoma roko sestri, ko jo je vendar stiskal vso pot tesno in skrbno, kakor bi se venomer bal, da se izgubita v snežnem metežu, v razgretem, šumnem vrvenju ljudi in v molčeči samoti predmestja? Kaj je hipoma postal, kakor bi ga kdo sunil v prsi, in je stal nekaj trenutkov brez življenja, kakor vkopan v cesto, z mehkim vlažnim snegom pogrnjeno kakor s prekrasno prožno preprogo? In kaj se mu je naenkrat izvil iz prsi tako težak vzdih, poln začudenja in obenem poln nenadne in nenavadne, vriskajoče radosti? Še se je naglo ozrl na sestro in ji burno, polglasno velel: »Stoj tukaj, Milka, da se vrnem!« in že je zbežal proti voglu, za katerega je pred hipom hušknila vitka mlada ženska.

Drhteča od mraza, vsa mokra je že bila, in od tesnega srčnega nemira je strmela tudi Milka začudena proti voglu. Zdelo se ji je še vedno, da vidi tam stati ono vitko deklico, zavito v malo naramno ruto. Glej, ali ji ne žari iz tistega čudno belega lica, ki ga je videla le za čas kratke misli, še vedno naproti dvoje velikih, plamtečih oči? Te oči, tako žgoče, in to lice — ah, kje jih je že videla? In oni boječi, prestrašeni vzklík, tik pred vzklíkom Petrovim? Kje je že slišala ta glas? Ah, ali ni...? Ne, ne! Ah, Peter bo povedal, Peter bo razjasnil. Peter ve toliko! A kaj je hitel v ono ulico? Ali je šel za njo? Zakaj, zakaj? Ali jo pozna?... Ah, ali ni...?

Mešale so se ji misli. Ko bi že prišel Peter! Zebe jo. In tako pusto je tukaj! Boji se samote. A če zasliši v bližini poltih korak v volnenem snegu, se zboji in prestraši še huje. Glej, kaj jo tako motri ta starček? Kaj je postal? Glej, kako čudno se smehlja... ali res stopa sem proti njej?

»Peter!«

»Pojdiva, Milka!«

Niti videla ga ni, Petra, kdaj je prišel. A oni stari gospod, ali ni zaklel? Čemu je pač zaklel? In nocoj, na sveti večer! Ali se je razsrdil nad njo? A čemu? Ko pa mu ni storila zlega! Kako bi nocoj, na sveti večer, storila komu hudo! Toda — ali je on hotel storiti njej hudo? A čemu? Ko ga pa ni žalila! — »O Peter, o pravem hipu si prišel. Ti, Peter, si kakor angel varih!«

A že ni mislila več na starega gospoda. Le s Petrom so se sedaj pečale vse misli in z ono neznanko.

»Kje si bil, Peter?«

A Peter ni odgovoril. Le roko ji je stiskal spet krepko in skrbno. Zazdelo se ji je, da mu roka trepetala ... »Morda je celo bežal, ubožec.«

Spet je povprašala poltiho:

»Peter, kdo je bila ona deklica?«

»Ne vem, Milka.«

Počasi je govoril in iztežka, kakor bi trgal besede iz srca. Nekaj čudnega je zvenelo iz glasu, da se je Milki nehote porodila misel: »Ali govori resnico? Ali ne taji nalašč?«

Tedaj se je naglo sklonil proti Milki. Mehko je zaprosil:

»Milka, ali mi nekaj obljubiš?«

»Vse, Peter. Kaj želiš?«

»Ničesar ne omeni doma o oni tujki, Milka. In da sem šel za njo. Ne boš, Milka?«

»Ne bom.«

Peter si je oddahnil. A kakor bi nenadoma zaslišal glas vznemirjenega sestrinega srca: »Zakaj ne smem povedati?« je naglo dostavil:

»Saj poznaš očeta. Morda bi se spet razburili in ujezili.«

S povešeno glavo je šel ob Milki, molčeč, razmišljajoč. Mogočnejše in ponosnejše je stopal notri v mestu, siromak med bogatini, berač med blestečim bogastvom. Zakaj tam mu je bilo srce polno kljubovalnosti. In v kljubovalnosti je vedno moč. Zdaj mu je bilo le polno tesnih slutenj, težkih vprašanj, grizočih dvomov.

Milka je opazila izpremenbo. Težko ji je leglo na srce.

»Kaj ti je, Peter?«

Pa ji ni odgovoril.

»Peter, ali mi ne poveš?«

»Nič, Milka. Zebe me. Hitiva.«

Tako sta prišla molče v hladni, vsakdanji dom, ki se ni v njuni odsotnosti prav nič pripravil in oblekel za sveti večer. Le v srcu sta prinesla s seboj vsaj odsev božične lepote iz mesta — ne, prinesla ga je le Milka, Peter je prinesel

le čuden, nejasen strah, tesne skrbi, težečo negotovost.

Ko je Milka med skromno večerjo ščebetala kakor mlada lastavica o krasoti, ki sta jo videla v mestu, je sedel Peter molče na svojem stolu, ves pogreznjen v skrbi, ves potopljen v nemo, mrzlo upornost. Le ko mu je obvisel včasih pogled na bledem, lepem licu Milkinem in na velikih, sevajočih njenih očeh, se je prestrašil in se nehote zgani. Ali ni videl istega snežnobelega lica, istih vročih, le še bolj hrepenečih oči nocoj tam zunaj ob voglu?

Odvečerjali so kmalu.

Tedaj je položila mati na mizo dvoje starih knjig pravljic s podobami, pred Petra eno, eno pred Milko, in je globoko vzdihnila. Zapeklo jo je v dušo, ker ničesar boljšega ni mogla dati. Dobila jih je od sosede, od žene krojačeve. Vedela je, da sta jih pregledala otroka s krojačevo deco že več stokrat. To je bolelo. Rada bi ustvarila morje radosti ta večer, a je mogla dati le kapljico. A še ta kapljica je padla pri Petru na razbeljen kamen. Milka se je zamislila vsaj za hip v knjigo in v podobe in se je trudila, da najde v njih nove lepote, za Petra so bile mrtve.

Misli so mu blodile po mestu. Iskale so njo, ki je zbežala pred njim, iskale z vročim hrepnenjem in z bolešno tesnobo. Ali je bila ona, Malka, sestra, izgubljena in zavržena? In kje je sedaj? Ali blodi v oni temni, zverženi ozki ulici, kjer se mu je skrila, kakor bi se vdrla v zemljo? Ali hodi po širokih, svetlih mestnih ulicah? Sama postopa tam med množico srečnih ljudi? In kje ima dom? Nikjer? Ah, kaka misel! Grda misel, neverjetna skoro. A čemu je prezebala tam na onem voglu, kaj in koga je čakala? In kaj prinese sv. Božič njej? Ali ji prinese kaj? Morda ne dobi ničesar kakor Milka in on ne. Morda je tudi ona le napol sita, lačna morda. Tako slabotna in blede se mu je zazdela v onih kratkih hipih, kar so si stali tam pod svetilko naproti, mnogo bledejša in slabotnejša, nego je bila doma. In če je lačna, in če ji ničesar ne daruje sv. Božič, pride morda tudi njej, ko bo gledala ono veliko, vabečo lepoto po mestu, tista vroča, strašna želja: »Vzela bi v roko, kakor da hočem ogledati. Pa skrijem naglo v žep. Toliko ljudi je! In toliko dela imajo. Nihče ne opazi.«

Ob tem pekočem spominu — že spomin sam je vžgal sramotni pečat v dušo in na čelo — je dvignil Peter glavo in je vrgel v sobo ono srdito besedo, ono ostro sodbo:

»Pa so nam rekli v šoli: Ves svet bode blagoslovljen nocoj. Od neba do zemlje bo poln blagoslova in radosti ... Pa jih ni!«

Potem je sedel dolgo molče ob mizi. Oče je nadaljeval običajno popotovanje po sobi, pokašljeval kakor vedno, glasno dihal, skoro hropel, da se je zaslilo včasih kakor oster žvižg. Mati je pospravila in pomila na štedilniku skodeljice od večerne kave. Sedla je na nizki stol ob štedilniku, v poltemo, ker je senčnik na svetilnici branil luči, ki je bila itak skopa in slabotna, da se ni mogla razliti do tja. Iz jerbasa na mali mizici ob steni je vzela volno in igle in je nadaljevala delo, ki ga je prekinila, ko sta se otroka vrnila iz mesta: Milki je pletla nogavice. Milka se je spet trudila s slikami in s pravljičami. Rada bi se zatopila v nje, veselja bi rada zajela iz njih polno mero. A zdaj, po onih za njo tako strašnih besedah Petrovih se ji je posrečilo še manj. Nenadoma je Peter vstal. Vseh oči so se uprle vanj — oči očetove napol radovedno, napol osorno in grozeče, oči materine in Milkine plašno, kakor bi se bale nove besede in bi prosile: »Ne, Peter, ne!«

A Peter ni izpregovoril. Molče, s trdimi koraki je stopil k oknu. Z levico je privzdignil belo zaveso, vso glavo in pleča je skrtil za njo; z desnico je drgnil počasi čez steklo, kakor bi ga brisal, da bolje vidi. Tako je obslonel ob oknu, lice naslonjeno tesno ob hladno steklo.

Oče je zakašljaj: Khé-khé, khé-khé. In tap-tap, tap-tap je spet meril sobo. Mati in Milka sta si oddahnili.

Kar se je Peter počasi, okorno obrnil. In kakor velika kaplja razpaljenega svinca je padlo v tesni molk sobe počasno, zamolklo izgovorjeno vprašanje:

»Kje pač hodi nocoj Malka?«

»Jezus!« — je kriknila Milka, poltiho, a tako grozno prestrašeno in bolešno, kakor začivka plašna ptica, ko seže smrt po njej. Mati je planila s stola. Igle so padle z žvenketom na tla, tja proti mizi se je zakotalilo volneno klopko. Iz oči ji je seval grozen strah, je kričalo tesnobno vprašanje: »Ali ve otrok za mojo skrivnost? A kako —?« Oče je postal sredi hoda. Napadel ga je silen kašelj; z rokami si je stiskal prsi, ker mu jih je hotel ta besni naval razgati. A med kašljem je hropel in kričal: »Spat, otroka! Takoj spat!«

Milka je planila pokonci in naglo zaprla knjigo. Kakor bi se hotela tam skriti pred novo boleščjo, še večjim gorjem, je hitela proti posteljama v ozadju; spala je pri materi, brat pri očetu. Peter je stopal polagoma, ne da bi pristopil poprej še k mizi in bi zaprl knjigo. Že grede je slačil suknjo. Rekel ni besedice, a počasne njegove kretnje so

pričale o trpljenju in so kazale uporno nevoljo. Za njima je prišla s trudnimi koraki mati, da pomaga Milki pri razpravljanju.

»Lahko noč, ata! Lahko noč, mama!«

Oba otroka sta voščila lahko noč, Milka med tihim, s silo napol premagovanim ihtenjem, Peter s počasnim, od srčne bolesti zamolklim in stisnjenim glasom . . .

Že se je oglasil zunaj božični zvon, ki je vabil vernike k jaslicam Kralja miru, ko se je materi zazdelo, da otroka spita. Večkrat je že pogledala po njiju. Peter je ležal mirno, z zaprtimi očmi. A materi se je vedno zdelo, da se je le potajil. Milka pa je odprla velike, vroče in zbegane oči, kolikorokrat je zaslila in začutila ob postelji tihi, počasni materin hod. — »Zaspi, otrok, zaspi!« — »Saj bi rada, mama. Pa ne morem.« — Pritajeno ihtenje je trepetalo iz besed. Mati ji je popravila odejo, jo spet pokrižala. — »Zaspi, Milka, pozno je že.« — »Lahko noč, mamica.« — A zdaj, glej, je mirna. Oči so tesno zaklopljene, lice pokojno, le usteca so nalahko odprta, kakor bi nameravala še kaj vprašati, potožiti bol, razodeti veselje lepih sanj . . .

Mati jo je še enkrat prekrizala. Nato je stopila k možu, ki se še ni nahodil. Šel je navadno zelo pozno v posteljo. Zakaj brž, ko je legel, se mu je poveznila na prsi skala in ga je težila in tiščala, da ni mogel dihati. In v grlu ga je peklo in ščegetalo še huje, da je še bolešneje kašljaj.

Stopila je k njemu, bleđa, a še vedno lepa, nekoliko upognjena, a ne toliko od let kakor od teže naloge, ki jo je nameravala in morala izvršiti ta večer.

»Martin, ko bi nocoj prišla!«

Mož je postal. Pogledal jo je, ko je stala tako tesno ob njem, vsa ponižna in vsa ljubeča, posebljena dobrota in prošnja. Palil je ta pogled in oni odporni srd, ki je zablisknil iz vlažnih, vročih oči.

Ne da bi odgovoril, je enakomerno nadaljeval: Tap-tap, tap-tap. In vmes: Khé-khé, khé-khé . . .

Žena mu je sledila. Vedela je: Nocoj se mora odločiti! Morda blagoslovi nocoj nebo njen trud, morda omehča nocoj možovo srce On, ki ga svet kliče »Kralja miru«.

»Martin, ako bi vendar prišla? Nocoj, na sveti večer!«

Spet jo je ošvignil z istim razljučenim pogledom.

»Kdo? Ali ona — prokleta?«

»Martin, najina hči je!«

Zasmejal se je kratko in bridko. Bilo je kakor bi ostra britev prerezala težki vzduh sobe.

»Bila. A ni več.«

»Moja je!«

Tedaj je stisnil vlažne roke v pesti.

»Čemu mi prihajaš nocoj s tem?«

»Čemu? Ker mi pravi srce, da ravno nocoj ni daleč od nas. In srce materino se ne vara izlahka. Čez morje čuti materino srce srečo in nesrečo otrokovo, kaj je od blizu ne bi?«

Mož si je brisal čelo. Postajalo mu je potno.

»Kaj se zavzemaš zanjo, za nevrednico in ničvrednico?«

»Ali nima srce materino pravice, da govori za otroka?«

»Ko pa ni več najin otrok! Sama se je odpovedala.«

Pogledal je ženo nakratko, postrani, izbočki, razburjen in srdit. In vendar se ji je zazdelo, da seva iz oči iskrica ljubezni in mehkode.

Nov pogum ji je vtilo to v srce. Tako sta se borili ob pozni svetonočni uri v tih samotni izbi dve trpeči duši za tretjo, zablodlo, izgubljeno, istotako ali še bolj trpečo v blagoslovljeni sveti noči, ki naj bi rosila srečo vsemu širnemu svetu. Težak je bil boj in dolg. Če bi ga bilo sovraštvo, bi duši omagali. A ti duši sta ljubili. Res, ena je bila zastrupljena od trpljenja, globoko ranjen je bil njen ponos. Zato je mislila, da mora sovražiti. A v resnici je le ljubila . . . Težka je bila borba! Če bi jo bojevala mlačnost, oj, kmalu bi omagala in podlegla. A bojevala jo je ljubezen. In ljubezen ne omaga nikoli, materina ljubezen ne.

»Martin, povsod je mir nocoj in blagoslov. Ali pri nas ne bi mogel biti? Tudi otrok, Peter, je poprej rekel, da ga ni. Glej, tudi v mlado dušo že kaplja strup.«

»Mir? Ko bi bil! Kdo ga želi bolj, kdo ga je bolj potreben nego jaz! A ko mi je zastupila vso dušo. Ah, kako sem jo ljubil! Kakor tebe v prvih časih najine ljubezni. Pa je šla in mi je storila to! Vse srce mi je zastupila, vse življenje mi uničila, omadeževala mi dobro ime. Odkod potem mir, odkod blagoslov?«

Srd je bil v besedah in veliko gorje. Srce je vpilo v strašni boli po odrešenju, a jek je odgovarjal: »Nikjer ga ni!«

»Glej, Martin, ni nameravala tega, veruj! Bolj je poslušala glas srca in glas zapeljivca nego očetov glas. To je njen greh.«

»To je njen greh! In tako velik je, da ni odpuščanja zanj.«

»Martin, ali še ne poznaš človeškega srca? Po vsem tem življenju, polnem izkušenj, bridkosti in trpljenja ga še ne poznaš? Ali še ne veš, da valovi vroča mlada kri močnejše od valov morja?

In če se sama ni mogla več obraniti teh valov, ali ni najina dolžnost, da ji pomoliva roko v rešitev? Sicer se morda povsem pogrzne, mora se pogrzniti.«

Stresal je z glavo. Prihajali so mu spomini in so mu omilili glas.

»Čemu mi govoriš to, te lepe besede, ki jih imaš iz knjig še iz lepih časov!«

Žena je sklonila glavo. Čez blede lice ji je šlo še grenkejšo trpljenje. Da bi ne videla lepih podob, ki so nenadoma vstale iz preteklosti, si je z rokami zakrila lice.

»Martin, veš, da te ne spominjam rada onih časov in onih dogodkov in te nisem vsa leta. A nocoj se spomni: Tudi jaz sem sledila tebi proti volji staršev! Iz bogastva v siromaštvo, iz brezskrbnosti v skrbi sem šla iz ljubezni do tebe.«

Bridka, pekoča bol je zajokala iz njenih besed ob lepem in grenkem spominu. Ni je mogla zmagati in zatajiti navzlic vsemu trudu.

Mož je sklonil glavo in pleča kakor pod težkim bremenom, ki mu je nenadoma padlo na rame. Prekrižal je roke na izsušene prsi in je zakašljaval glasneje.

»Res,« je mrmral med kašljem, »a jaz sem se trudil, da ti nadomestim starše. A ona, glej! Ko bi sledila drugemu, največjemu siromaku! A da je šla za tem razuzdanim bogatinom! Ah, kako sovražim to kanaljo, ki mi je vse oropala, kako sovražim vse bogatine!«

»Martin, ali misliš, da so njene oči videle bogatina in razuzdanca? Ne, Martin. Gledalo je pač le srce, ljubezni oko. In to je videlo le ljubezen lepega, mladega moža.«

»Ah, toliko opravičenj imaš zanjo.«

»Srce materino jih ima vedno in nešteto.«

»A glej, ravno njen korak nas je upropastil. V bedo in v gorje je pahnil tebe in mene in ona nesrečna otroka.«

Zamahnil je proti ozadju sobe, proti posteljama. Nemirno se je premetaval tam Peter, kakor v mučnih, morečih sanjah.

»Res, oče njegov ti je odpovedal službo, ko sta ona odšla po svetu: Valil je krivdo na nas, da smo mu sina zapeljali in omamili. A glej, Martin,« — govorila je še tiše in mehkeje, da ga vendar ne bi ranila bridka beseda — »ali nisem šla v uboštvo in v pomanjkanje jaz s teboj?«

Zagrabil se je za prsi, zazibal se, kakor bi ne mogel več stati pod težo gorja. Zakašljaval je huje in hropel:

»Šla si, Amalija, šla. Velika je tvoja ljubezen.«

Tedaj je stopila povsem blizu k njemu, da so se jima telesa dotikala. Nežno mu je položila

malo, belo roko na ramo. In preprosto, a toplo kakor mlada deklica v prvi svoji ljubezni je rekla in zaprosila:

»Martin, vso to mojo ljubezen — vrni jo sedaj mojemu otroku!«

Stal je na mestu kakor vkovan v tla. Glasno je dihal. Hlastal je po besedah. Čutil je, kako proseči pogled ženin išče njegovih oči. A ni jih upal upreti v njene, v tla je strmel.

Čez nekaj hipov obupnega dušnega boja je molče odkimal.

»In svojemu otroku je ne vrneš?« je vprašala skoro brezglasno.

»Ne morem! Ne, ne morem!«

Bledejše nego najbelejši, od solnca povsem izpiti in izprani vosek je postalo ženino lice. Oči so se ji razširile, zastrmele so v moža kakor v prikazen.

»Ti... ti... Ah, vsa moja ljubezen — izgubljena!«

Opotekla se je, zrušila se na stol ob mizi, naslonila bolno, trpečo glavo na mizo in bridko zaihtela.

Jokala je dolgo. Le kakor iz daljave je slišala stopinje moževe, neredne, opotekajoče se. Nekajkrat ga je slišala ječati: »Jezus, Jezus!« Potem je hropel: »Saj ne pride! Saj ne pride!« Če bi poslušala pozorneje, bi slišala, kako je kričalo iz teh besed: »Ko bi prišla! Naj pride! Naj pride!« — A ni slišala, ker ji je udarjalo vse na uho, kakor iz velike daljave, kakor iz drugega sveta. In resnično, želela si je v tej težki uri, da bi že davno ne bila v tem mrzlem svetu, svetu brez ljubezni in usmiljenja...

»Ah! — Jezus, Marija!«

Kdo je kriknil? Ali eden? Ali trije? Ne, vseh pet, ki so bili v sobi: Deklica, klečeča na tleh ob polodprtih durih, oče, stoječ med posteljama in mizo, mati, ki je planila pokonci ob mizi, s solzami omočeni, in Peter in Milka, ki sta se ob prvem kriklu prestrašena zbudila, se zravnala v posteljah in, najprej sedé, potem klečé, zbegana strmela proti durim in gledala, kaj groznega se godi pred njima.

Videla sta, kako se je mati zagnala od mize proti ženski postavi, klečeči ob durih, sključeni skoro do tal. Globoko se je nagnila k njej, in slišala sta, kako je ihtela:

»Moj otrok, moj nesrečni otrok!«

»Malka! Torej je vendar ona! Prišla je. Torej ni bila zmota: Videl sem jo na ulici.«

Topla radost je šla Petru skoz srce, ki pa je takoj okamenelo v strašni grozi: »Oče! Kaj bo storil? Ubije jo!«

Oči so se mu napele, kakor bi stopila vanje vsa groza srca in se odbijala iz njih, ko se je ozrl v očeta. Glej, z obema rokama se drži za osivelo glavo. Vse telo mu trepeta, nekako zvija se mu, ključi in steguje kakor pod žgočimi udarci. Ah, kako je sedaj zahropel, kakor bi mu divji vzkrík obtičal v stisnjenem grlu. In zdaj, glej, s stisnjenimi pestmi se je vrgel naprej. Ne, ne more dalje, ob mizi se je ustavil, oprijemlje se za njo, da se ne zgrudi. Zdaj, glej, s tresočo roko dviga senčnik s svetilnice, da bolje vidi do duri. Na mizo je udaril senčnik, ker je padel iz drhteče roke, na tla se je zakotalil s poltihim šumom. Vsa miza trepeče, ker se naslanja ob njo trepetajoče telo očetovo.

A že je spet stiskal pesti.

»Zdaj se bo odločilo« — je pomislil Peter. — »Ali bo gorje? Tedaj gorje tudi njemu!«

Strašen mir se mu je razlil po vseh udih, kakor bi mu oledenelo vse telo. Golo nogo je potisnil izpod odeje. Trepotala mu je ob robu postelje, kakor bi iskala trdnih tal. Strašen mir, grozeča odločnost sta mu legli na blede, kakor iz marmorja izklesano lice. V čelo so se mu zarezale gube, gube so se mu začrtale od tesno stisnjenih ustnic globoko dol oö lepo zaokroženi bradi. Roke so se mu stisnile v pesti in so zdaj-zdaj grozničavo zadržtele, kakor bi začutil ostro bol v njih. Iz oči, iz obraza, iz pesti, iz vse grozeče pozicije je govorila železna odločnost in srdita pretnja: »Dotakne se je naj, pa ga pobijem na tla! In najsi mi je oče!«

»Oče, oče, odpustite! Nocoj, na sveti večer! V imenu Jezusovem!... Sicer moram umreti!«

Kakor bi ga zdramila ihteča prošnja, je oče globoko zasopel. S silo je zravnal telo, s silo se zagnal naprej.

»Zdaj bo —« je ledeno zarezalo skoz srce Petrovo.

»Božji Jezušček, ti pomagaj!« je ihte molila Milka in sklepala drhteče roke.

Peter je stopil na tla. Videl je, kako je mati stopila pred Malko, kako ji je držala levico na sklonjeno glavo, desnico pa je privzdignila, kakor bi hotela braniti hčer. Mirno je stala, a odločno, kakor bi govorila: »Mene lahko udariš, mojega otroka ne boš!«

»Oče, oče!« — je kriknila v postelji Milka. Peter je stopil naglo nekaj korakov naprej proti mizi.

»Martin, pri vsej moji ljubezni!«

Peter je obstal. Kaj je to? Nikoli ni slišal govoriti matere tako in s takim glasom. Kaj je to, ta njena ljubezen, ki bi naj zdaj čudež storila?

Čuj, ali je začutila to čudo v prošnji materini tudi Milka, ker je tako glasno zajokala?

Tedaj se je nenadoma zgodilo ono veliko čudo, ki ga Peter skoro ni mogel verjeti.

Oče je za hip postal. Potem je z nežno silo potisnil mater v stran, se nagnil proti klečeči, položil polagoma, kakor s trudom, obe roki na mokre njene lase — ruta ji je zdrknila z njih — in med glasnim ihtenjem izpregovoril:

»Bodi blagoslovljena, ubogi moj otrok!«

Peter se je naslonil ob mizo. Zazibala se mu je vsa soba pred očmi.

Tedaj je zazvenel sem iz postelje kakor visoka pesem sreče, kakor radostni spev zborov nebeških v oni prvi, čez vse dni in noči blagoslovljeni sveti noči, kipeči glas Milkín:

»Resnico so vam povedali v šoli, Peter: Ves svet je poln blagoslova nocoj...«

TIHA NOČ.

Zložil Silvin Sardenko.

Tiho, Sion! Sveta noč prihaja.
Morajo se njeni dihi čuti;
nad kraljevim mestom Davidovim
zgrinjajo se bele ji peruti.

Tiho, vetri! Sladek spev budi se.
Angeli prikázali se bodo:
Himno hvale Stvarniku pojoči,
ali stvarstvu odrešenja odo.

Tiho, pevci! Rahel šum iz jasli.
Lilija iz Nazareta k jaslim

sklanja se nad blaženo mladiko,
nad nedolžnim cvetom novovzraslim.

Tiho, jasli, zibelka božična!
Da se v srcu večni Bog bo slišal.
Tudi v duši hoče biti rojen,
k angelskim jo zborom bo povišal.

Vse je tiho. Tih je sveti Sion,
vetri tihi, angeli so tihi,
jasli tihe, tiha je Devica —
čujejo se le še božji dihi.

BOŽIČNA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Ah, brez svečic in brez jaslic
je v tujini božič moj,
sam praznujem, božičujem
brez prijateljev nocoj.

Pa so daleč tisti kraji,
več oko jih ne doseže,
pa so daleč tisti časi,
daleč sveži so večeri
v tihí skromni rojstni vasi,
komaj se spomin še zmislí
nanje polne radosti!

Pa jaz pustil tiste kraje,
tiste bom pozabil čase —
kdo gre z mano, o jaz grem
v sveto mesto Betlehem.